

Fatih Camii
minare şerefesi

Camilerimiz

Neşrettiğimiz şu küçük risale hiçbir fennî mahiyeti haiz değildir. Maksadımız İstanbul'un küçük ve büyük camilerinden bazılarını, resimleri ve pek muhtasar tanılarıyla beraber bir albüm şeklinde göstermekten ibarettir. Bunların sanat noktasından tetkikleri ise tabii mütehasıs mimarlarımıza ait bir iş, hatta bir vazifedir.

İstanbul'da eski Türk devirlerinden olarak "abide" namını taşıyabilecek ancak cami, medrese ve türbelerden ve bir de Topkapı Sarayı'ndan başka hiçbir şey yoktur. Bu devirden evvelki zamana ait olmak üzere de camiye çevrilmiş birkaç kilise, İstanbul surları, sarnıçlar ve dikilitaşlar bu sırada sayılabilirler.

İstanbul camilerine dair şimdiye kadar gerek Türk ve gerek ecnebi mütehasısları bir hayli şeyler yazmışlardır. Bunlardan bazıları nefis sanatlar yahut mimarî, diğerleri tarihî cihetleri tercihen tetkik etmişlerdir. Fakat pek müteferrik olan bu neşriyatın çoğu maalesef yalnız büyük ve maruf olan mebanîye münhasır kalıyor. Hâlbuki şehrin merkezlerine uzak olan mahalle içlerinde gizlenmiş ve unutulmuş kalmış, birtakımı da harabeye yüz tutmuş nice camiler, türbeler ve medreseler vardır ki ehemmiyetleri pek büyük ve her birinde ayrı bir hususiyet mevcuttur. Bunları çok kere ecnebler hiç görmedikleri gibi kendi sanatkarlarımız da onları aramak zahmetine koyulmamışlardır. O gibi mahallelerde oturmayanlardan başka içimizde bunları bilenler pek azdır.

İstanbul'a bîhakkın bir "kubbe şehri" denilebilir. Yüksek bir minareye veya yangın kulelerine çıktığı veyahut tayyare ile şehrin üstünden geçildiği vakit bu harikulade manzarayı görebiliyoruz. Ezcümle burada dercettiğimiz bir tayyare fotoğrafına [şekil 1] dikkatle bakılırsa üzerinde yüzlerce kubbe sayılabilir. Düşünmeli ki yalnız köprü başındaki Yeni Cami'nin altmış altıdan ziyade kubbesi vardır. Şehri ihata eden deniz cihetlerinden bakılınca yüksek surlara konulmuş olan birçok minareli binalar ise umumi manzaraya başka hiçbir yerde görülemeyen bir hususiyet bahşederler [şekil 2]. Eğer bunlar o ufuklarda bulunmamış olsaydı İstanbul güzelliğinden çok kaybederdi. Bunu eskiden beri İstanbul'a gelen bütün seyahatlar da söylemektedirler.

Firuz Ağa Camii'nin arkasına Sultanahmed'i alan bir fotoğrafı

İstanbul'da benzeri nadir görülen bir satrançlı hat örneği Firuz Ağa Camii geçindedir

CAMİLERİMİZ

"Muhammed" yazat. Bu satrançlı hattın (Uğur Derman 'murabba' olarak bilinen bu türün bazı kaynaklarda 'makali' ya da 'bennai' olarak tesmiye edildiğini zikreder) nadir de olsa bazı örneklerini şehrin farklı noktalarında seyretmek mümkün; fakat buradaki örnekler çevre süslemeleri ve altın yaldızlarıyla bir başka görünürler.

Şeyh Hamdullah ayrıca Firuz Ağa'nın cami karşısında kurduğu mektebin ilk hat hocası olarak görev yapmıştır.

Cami sahibi Bayazid II'nin baş hazinedarı idi. Mermer mezar sandukası caminin bulunduğu seddin üzerindedir. Vefatı tarihi 918 (1512 m.)'dir.

"Müşâku'l-İlahî" ifadesi vefatına tarih düşürülmüştür. Semavi Eyice, bu mezarın 1808 sonundaki Alemdar Vakası esnasında, kargaşada tahrip edildiğini haber veriyor.

Atik Ali Paşa Camii

Sedefçiler Camii dahi derler. Çemberlitaş kurbündedir. Tarih-i İnşası 902 (1497 m.) olduğundan Bayazid II Camii'nden dört sene evvel yapılmıştır. İstanbul'un en mükemmel binalarından biridir. Banisi Hadım Ali Paşa, Sultan Bayazid'in sadrazamlarından idi. 917 (1511 m.) senesinde vefat etmiştir.

Vefatına "mülkât-ı merâkad" ifadesi tarih düşürülen Ali Paşa iki defa sadrazamlık makamına getirilmiştir. 1511 senesinde vuku bulan, oldukça büyük yıkım ve zayıfla sonuçlanıp Anadolu Beylerbeyi Karagöz Paşa'nın da kuvvetlerini ezcek kadar taraftan bulunan Şahkulu isyanında şehit düşmüş ve naaşı bulunamamıştır.³⁰ Başka birçok hayır eseri vardır.

Caminin diğer adları: Eski Ali Paşa, Çemberlitaş, Dikilitaş, Vezirhanı, Sandıkçılar.

Caminin bulunduğu mevki İmparator I. Constantin'in kurduduğu oval biçimli meydanın ortasında, aslında şimdikinden daha ihtişamlı olarak diktiği ancak yılların tahribatına dayanamayan anıtın (sonraları kullanılan adıyla Çemberlitaş) yanı başında, meydanın bir bölümündedir.

I. Konstantinos, şehri kurduktan sonra 330'lu yıllarda Roma'dan getirdiği Çemberlitaş'ın altına bir rivayete göre bazı "kutsal eşyalar" da yerleştirmiştir. Bunlar arasında Hazreti Nuh'un baltası, Hazreti Musa'nın suya dönüştürüldüğü taş ve Hıristiyanlık öncesi birtakım eşya vardı. Hatta Hazreti İsa'nın genildiği çarşıta kullanılan çivilerin de burada olduğu söylenir.

³⁰ "Şeytankula nam haricinin muharebesinde şehid ve yerine Hesekezade (...) defa-i salise olarak nasbolundu." (Ayyansarayf)

Ahmed Paşa'nın türbesi günümüzde kubbe karışan, pencereken ve genel bakımdan harap vaziyettedir

tabakanın altındaki tavanlar ve pencere üstlerindeki çinili levhalar gayet nefis-
tir. Kapının sağ tarafında istalaktitli bir minaresi ve caminin önünde vâsi bir şa-
dirvan meydanı vardır. Revakı beş kubbelidir.

Wölfgang Müller-Wiener, külliye inşaatında kullanılan malzemelerde
daha önce orada bulunan Kutsal Romanos Kilisesi ve etrafındaki birçok ki-
lise-manastır kalıntısından da faydalandığını belirtir.

Ahmed Paşa aynı zamanda Yavuz Sultan Selim'in kızı Fatma Sultan ile
evlidir ve sultan, paşanın türbesi yanında medfundur. Külliye'nin yakınla-
rında Fatma Sultan'ın yaptırdığı, adıyla anılan bir cami de vardır. Cami av-
lusu ile medrese odalarının kullanıldığı avlu ortaktır. Medrese günümüzde
yükseköğrenim öğrenci yurdu olarak kullanılmakta, revaklar altında pvc ile
inşa edilmiş bir ek yapı göze batmaktadır.

Paşanın türbesi uzun zamandır harap vaziyettedir ve ziyarete kapalıdır.

CAMİLERİMİZ

Süleymaniye Camii

Şehrimizin ufkanu tezyin eden bu cami, malum olduğu üzere, Mimar Sinan'ın
şaheserlerinden biridir. Bu bina o kadar çok tetkik edilmiştir ki burada hülâsaten
olsun tarif etmeye hacet göremeyiz. Camiin inşasına 957 (1550 m.)'de başlanıp
964 (1557 m.)'te ikmal edilmiştir.

Dikkat çekici bir detay olarak, yaklaşık sekiz yılda tamamlanan yalnızca
cami değil, devletin o güne dek göndüğü en büyük yapı topluluğu olan kül-
liye'nin tamamıdır. Külliye dört medrese, tıp medresesi, darülhadis, tabhane,
imaret, bimarhane (hastane), kervansaray, hamam, mektep, mülazım (staj-
yer) odaları, çarşar ve dükkânlardan oluşur. (İnşaatın kazı işlemleri bu yıl-
lara dâhil olmamakla beraber süre yine fazla kasadır.)⁵⁵

İncelikler ve özellikler bakımından çok zengin bir yapı grubudur. Ca-
minin kubbe yazısı, inşadan yaklaşık üç yüz yıl sonra devrin namılı hattatı
Abdülfettah Efendi tarafından yenilenmiş⁵⁶ olsa da ilk terkibi korunarak
yazıldığından, bütün hat tarihinin çığır açıcı kalem sahiplerinden Ahmed

⁵⁵ Külliye yapıları ve inşaat süreci hakkında kısa teferruat da içeren derli
toplu bir çalışma için bkz: Tanju Cantay, *16-17. Yüzyıllarda Süleymaniye Camii ve
Bağlı Yapıları*, Eren Yayıncılık, İst. 1989

⁵⁶ Prof. Hüseyin Subaşı 1869'da yazılan bu hatıra bir harf hatası bulunduğunun dikkati
çektirildiğini ve birkaç hattat ile müzakere edilerek hatıranın 2008 restorasyonunda gide-
tiliğini söylemiştir.

İstanbul'un en muhteşem abidelerinden
Süleymaniye

